

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
I. PIERWSI FILOZOFOWIE, A TAKŻE MATEMATYCY I NATURALISTYCZNI BADACZE PRZYRODY	8
1. Tło historyczne: Homer, Hezjod, orficy i inni	9
2. Tales z Miletu: zasadą świata jest woda	13
3. Anaksymander: zasadą świata jest bezkres	15
4. Anaksymenes: zasadą świata jest powietrze	17
5. Pitagoras z Samos o wędrówce dusz i liczbach jako substancjach i zasadach	18
6. Ksenofanes z Kolofonu: nikt nie zna prawdy o bogach	22
7. Hekatajos z Miletu i jego mapa świata	24
8. Heraklit z Efezu: wszystko płynie zgodnie z odwiecznym prawem	25
9. Parmenides i Zenon z Elei: jest to, co jest, nie ma tego, czego nie ma	26
10. Empedokles z Akragas o czterech korzeniach i drodze do boskości	28
11. Anaksagoras z Kladzomen o przyrodzie i Umyśle	31
12. Historia i geografia Herodota z Halikarnasu	34
13. Tukidydes z Aten o wojnie peloponeskiej	35
14. Filolaos z Krotonu o budowie świata	35
15. Pierwsi pitagorejscy matematycy	37
16. Demokryt z Abdery: jest to, co jest i jest to, czego nie ma	42
17. Naturalizm Korpusu Hippokratejskiego	45
II. ATENŚCY FILOZOFOWIE ŻYCIA	49
1. Sofiści: człowiek jest miarą wszystkich rzeczy	50
2. Sokrates: arete jest wiedzą, a ja wiem, że nic o niej nie wiem	54
3. Arystyp i cyrenaicy: jedynym dobrem jest przyjemność	63
4. Antystenes i cynicy: lepiej zwariować niż doznawać przyjemności	64

III. PLATON O WĘDRÓWCE DUSZ MIĘDZY ŚWIATEM IDEI A ŚWIATEM	
RZECZY	68
1. Życie i dzieło	68
2. Jak rozumieć Platona?	70
3. Od dialogów sokratejskich do platońskich	72
4. Upadek duszy	76
5. Ziemską wędrówkę duszy	79
6. Świat rzeczy a świat idei	84
7. Filozofowanie i filozoficzne miłowanie młodych	93
8. Państwo	99
9. Wątpliwości i wizje z kart Timaiosą	112
IV. POCZĄTKI MATEMATYCZNEJ ASTRONOMII	118
1. Co widać na niebie?	118
2. Matematyczny model ruchów gwiazd i planet Eudoksosa	124
3. Heraklides z Pontu o ruchu wirowym Ziemi	129
4. Matematycy IV w. p.n.e.	130
V. ARYSTOTELES O ŚWIECIE, LUDZIACH I BOGU	134
1. Życie i dzieło	134
2. Korpus Arystotelesowski	137
3. Arystotelesowskie metody badań	139
4. Możliwość i urzeczywistnienie, czyli materia i forma	143
5. Fizyka	149
6. Pierwsze niebo i sfery planetarne	160
7. Meteorologika	163
8. Nieruchomy Pierwszy Poruszyciel	170
9. Dusza wegetatywna: odżywianie, wzrost, rodzenie	174
10. Badania nad zwierzętami	176
11. Ludzie jako zwierzęta rozumne	182
12. Kontemplacja teoretyczna i etyka środka	187
13. Państwo	196
14. Oczyszczenie przez sztukę	201
15. Następcy Arystotelesa: Teofrast z Eresos i Straton z Lampsakos	202
VI. UCZENI HELLENISTYCZNI	204
1. Elementy Euklidesa	205
2. Biologia i medycyna Herofilosa z Chalkedonu i Erasistratosa z Keos	209

3. Wynalazki Ktesibiosa z Aleksandrii i Filona z Bizancjum	211
4. Arystarch z Samos o niebie	212
5. Archimedes z Syrakuz o liczbie π , polach figur, objętościach brył, a także o statyce i prawie wyporu	217
6. O pomiarze Ziemi Eratostenesa z Kyrene	227
7. Apollonios z Perge o krzywych stożkowych i o niebie	228
8. Trygonometria i astronomia Hipparcha z Nikai	231
 VII. EPIKUR: GRONO PRZYJACIÓŁ I KWIATY W OGRODZIE	237
1. Życie i dzieło	237
2. Brak cierpień fizycznych i niepokojów duszy jako cel najwyższy	238
3. Atomistyczna fizyka jako duchowe lekarstwo	240
4. O mądrych wyborach	254
 VIII. STOICY O BOGU, ŚWIECIE I LOSIE	258
1. Zenon z Kition i Chryzyp z Soloi	258
2. O cielesnym Bogu i najlepszym z możliwych światów	260
3. Rozum i zasady rozumności	267
4. Mędrców los za sobą wiedzie, głupców wlecze	273
5. Wieczny powrót	284
 IX. SCEPTYCY PRZECIW DOGMATYKOM	288
1. „Święty” sceptycyzmu: Pirron z Elidy	288
2. Sceptycy z Akademii: Arkezylaos z Pitane i Karneades z Cyreny	290
3. Średni stoicyzm Panajtiosa z Rodos i Posejdoniosa z Apamei	293
4. Eklektyzm Antiocha z Askalonu	295
5. Sceptyczne tropy Ainezydema i Agryppy	296
 X. WCZESNE FAZY ROZWOJU JUDAIZMU	302
1. Geneza historycznych ksiąg biblijnych	302
2. Opowieści biblijne: od stworzenia świata do niewoli egipskiej	305
3. Prawo Mojżeszowe	310
4. Opowieści biblijne: od Jozuego do niewoli babilońskiej	314
5. Nauczanie Zaratusztry	322
6. Ezechiel, Deuteroizajasz i powstanie judaizmu	326
7. Rozpacz Hioba	331

XI. JUDAIZM W EPOCE HELLENISTYCZNEJ I U ZARANIA CESARSTWA	334
1. Rezygnacja Koheleta	334
2. Judaizm w diasporze egipskiej	336
3. Filon z Aleksandrii o Bogu, Logosie, aniołach, ludziach i świecie	338
4. Judaizm w Palestynie: faryzeusze, saduceusze, eseneńczycy i inni	340
5. Żydochrześcijaństwo: Jehoszua z Nazaretu był Mesjaszem posłanym do Żydów ...	343
XII. APOSTOŁ NARODÓW PAWEŁ Z TARSU	346
1. Paweł z Tarsu: Jezus był Pomazańcem posłanym do wszystkich narodów	346
2. Paweł o Bogu i synu Boga	353
3. Wiara zamiast Prawa	355
4. Odkupienie przez śmierć i wskrzeszenie Jezusa	358
5. Społeczność zwołanych w oczekiwaniu na królestwo Boga	360
XIII. DZIAŁALNOŚĆ NAUCZYCIELSKA JEZUSA WEDŁUG SYNOPTYKÓW ...	364
1. Zagadka powstania Ewangelii	366
2. Dwie opowieści o cudownych narodzinach Jezusa z Nazaretu	367
3. Początki nauczycielskiej działalności Jezusa w Galilei	370
4. Działa mocy, czyli znaki	372
5. Galilejskie nauczanie Jezusa	376
6. Ciemne chmury	380
7. W Jerozolimie	384
8. Proces i śmierć	387
9. Dwie opowieści o Jezusie wskrzeszonym z martwych	392
XIV. DZIAŁALNOŚĆ NAUCZYCIELSKA JEZUSA WEDŁUG JANA	396
1. Zagadka czwartej Ewangelii	396
2. Janowy Jezus o sobie	399
3. Wrogość Żydów	403
4. Marsz ku śmierci	404
5. Śmierć i zmartwychwstanie	408
XV. PRZYJACIELE FILOZOFII EPOKI WCZESNEGO CESARSTWA	411
1. Lukrecjusz o epikurejskiej fizyce jako duchowym lekarstwie	411
2. Sceptyczny eklektyzm Cyncerona	412
3. Seneka Młodszy o losie, a także o przyrodzie	414
4. Pliniusz Starszy o świecie	417
5. Stoicyzm Epikteta	420

6. Plutarch z Cheronei i średni platonicy	420
7. Neopitagoreizm Numeniosa z Apamei	423
8. Wyrocznie Chaldejskie i Korpus Hermetyczny	425
9. Rozmyślania cesarza Marka Aureliusza	427
10. Sceptycyzm w ujęciu Sekstusa Empiryka	429
11. Aleksander z Afrodyzji i komentatorzy arystotelesowscy	435
12. Tajemnicza postać Ammoniosa Sakkasa	436
XVI. OSTATNI UCZENI STAROŻYTNOŚCI	437
1. Heron z Aleksandrii o mechanizmach	437
2. Klaudiusz Ptolemeusz o ruchach planet i ich wpływie na nasze losy	440
3. Biologia i medycyna Galena z Pergamonu	450
4. Ostatni wielcy matematycy: Diofantos z Aleksandrii i Pappos z Aleksandrii	454
XVII. UWAGI O SYTUACJI RELIGIJNEJ W I I II W.	457
1. Rzut oka na dalsze dzieje judaizmu	457
2. Chrześcijaństwo a filozofia	458
3. Apologeci o stosunku objawienia do filozofowania	461
4. Gnostycyzm, czyli wiara jako wiedza	463
5. Tertulian: wierzę, bo to, w co wierzę, jest absurdem	465
XVIII. ORYGENES O BOGU, ANIOŁACH, LUDZIACH I DIABŁACH	468
1. Życie i pisma	468
2. Dosłowny a duchowy sens Pisma Świętego	470
3. Ojciec, Syn i Duch Święty	474
4. Aniołowie, ludzie i diabły	478
5. Świat jako teren odnowy	481
6. Następstwo światów	486
7. Apokatastasis [Ἀποκατάστασις], czyli powrót do stanu początkowego	490
XIX. PLOTYN O ODCHODZENIU I O POWROCIE	492
1. Filozofia jako zapis drogi do wyzwolenia	493
2. Życie i twórczość	494
3. Jedno, czyli Dobro	497
4. Umysł jako byt, piękno – i siedziba idei	500
5. Dusza „boska”, dusza świata i natura	504
6. Świat materialny	505
7. Człowiek jako dusza upadła	511

8. Droga powrotna.....	517
9. Następcy Plotyna: Porfiriusz z Tyru i Jamblich z Chalkis	523
XX. CHRZEŚCIJAŃSTWO RELIGIĄ PAŃSTWOWĄ.....	527
1. Manicheizm o walce Boga z Szatanem	527
2. Początki kościoła „państwowego”	529
3. Donatyści jako ruch religijny i społeczny	532
4. Ariusz i Sobór Nicejski I	533
5. Ojcowie Kapadoccy o Trójcy Świętej, świecie i człowieku	537
6. Sobór Konstantynopoliński I.....	540
XXI. ŚWIĘTY AUGUSTYN O PAŃSTWIE BOŻYM I PAŃSTWIE ZIEMSKIM ...	544
1. Historia nawrócenia	544
2. Między neoplatonizmem a chrześcijaństwem	550
3. O Trójcy Świętej	562
4. Spór z Pelagiuszem o grzech pierworodny	572
5. Państwo ziemskie a państwo Boże.....	577
XXII. ZAGŁADA CYWILIZACJI ANTYCZNEJ	590
1. Sobory w Efezie i Chalcedonie o Chrystusie i Matce Bożej	590
2. Ostatni neoplatonicy, a zwłaszcza Proklos	598
3. O pocieszeniu, jakiego w filozofii szukał Boecjusz	602
4. Hierarchiczny świat Pseudo-Dionizego Areopagity	604
5. Zamknięcie Akademii i ostatni neoplatonicy	606
6. Niespełniona rewolucja w fizyce Jana Filoponosa	609
7. Ideologiczne czystki soboru konstantynopolińskiego II	612
XXIII. NARODZINY ISLAMU.....	615
1. Muhammad i jego dzieło.....	616
2. Raj i piekło	623
3. Pięć filarów islamu.....	627
4. Święta wojna i początki cywilizacji islamu	637
5. Hadisy i szariat	639
Bibliografia.....	643
Indeks osób	652